

DATE NOI REFERITOARE LA TEZAURUL
DE LA FEDEȘTI (JUD. VASLUI)

BUCUR MITREA
CONSTANTIN BUZDUGAN
VASILE APOSTOL

Pe la începutul lunii august 1984, unul dintre autori, care făcuse cercetări arheologice în zona Fedești¹, a fost solicitat în scris de autorități pentru a reveni în localitate. Cunoscând interesul pe care forurile locale îl manifestau pentru vestigiile trecutului patriei noastre, ne-am dat seama că invitația era motivată de vreo descoperire fortuită. Și, într-adevăr, despre așa ceva era vorba. La fața locului s-a putut afla că pe dealul „Recea“ de pe teritoriul satului Fedești, comuna Șuletea, județul Vaslui, în punctul unde fusese descoperit un tezaur de monede histriene, parțial recuperat și cercetat de noi², apăruseră alte piese similare. Au fost stabilite, de asemenea, împrejurările și autorii descoperirii: câțiva elevi de la Școala generală din Fedești, trecând pe drumul ce duce din sat spre comuna Banca, au observat mai multe monede, ajunse la suprafața solului în urma eroziunilor provocate de șuvoaiele apelor pluviale. Și, atrași de forma și aspectul lor, au reușit să adune o sută de monede histriene de bronz și o verigă din același metal, pe care ni le-au predat, datorită sprijinului activ al învățătorului V. Apostol, pasionat pentru antichitățile locale.

Apariția acestui lot monetar (L. 2) la numai câțiva ani de la primele noastre verificări de teren impunea efectuarea unor cercetări sistematice de oarecare amploare, pentru recuperarea monedelor ce eventual mai rămăseseră, cât și pentru a stabili dacă ele provin din tezaurul deja cunoscut sau din altul situat în apropiere.

De aceea, Muzeul de istorie al R.S.R. a întreprins, în perioada 9-15 august 1984, un sondaj de informare în punctul menționat³. Sondajul practicat constă dintr-o secțiune de 5 x 1,50 m, deschisă pe jumătatea nordică a drumului, paralel cu axul acestuia. Secțiunea trasată, săpată pînă la adîncimea de 0,50 m, includea și suprafața de pe care elevii adunaseră cele o sută monede și veriga de bronz.

Deși modeste ca întindere, cercetările efectuate au dat posibilitatea recuperării a încă 73 monede histriene de bronz, descoperite la adîncimi diferite, începînd de la suprafața actuală a solului pînă la adînci-

mea de 0,25 m. Frecvența lor devenea tot mai mică pe măsură ce săpătura se adâncea. Mai jos de 0,25 m nu au mai fost identificate monede, cu excepția citorva exemplare apărute la adâncimea cuprinsă între 0,25 — 0,30 m. În plan, monedele apăreau grupate, cele mai multe dintre ele fiind semnalate, pe marginea unei ravene care marchează latura nord-estică a drumului, în special pe suprafața de pe care elevii adunaseră monedele menționate. Pe de altă parte s-a putut constata că monedele au apărut în solul aluvionar (format din pământ negru, adus de ape de peste drum, din terenul arabil, și sol galben nisipos, întilnit pe tot traseul drumului). Deci ele au fost dislocate de ape și purtate cu solul aluvionar pe oarecare distanță. Așa se și explică faptul că monedele apar pe o suprafață destul de mare și la adâncimi diferite, grupate mai ales pe panta cu înclinație spre ravena săpată de șuvoaiele repezi. Din această cauză nu s-a putut încă identifica cu precizie locul unde a fost depus inițial tezaurul. În schimb se poate preciza că monedele descoperite acum, care alcătuiesc lotul nr. 3, fac parte din unul și același tezaur cu cele recuperate în perioada anilor 1980-1981.

În afară de monedele descoperite în urma acestui sondaj, au mai fost recuperate de la săteni 18 exemplare. Astfel, întregul lot monetar recuperat (L. 3) cuprinde 91 piese. Pe aceeași cale au mai fost recuperate ulterior încă 9 monede, ce formează lotul nr. 4, și o brățară de bronz.

Pe căile menționate, au fost recuperate așadar 200 monede de bronz și două piese de podoabă din același metal (fig. 1). Aceste 200 monede, la care trebuie adăugate cele 41 exemplare recuperate în anii 1980 — 1981⁴, aduc tezaurul de la Fedești, altădată reprezentat doar printr-un fragment, aproape de conținutul lui inițial, transformându-l într-un document numismatic complex. Ele îmbogățesc tezaurul cu date noi, de semnificație numismatică și istorică deosebită.

În cele ce urmează vom consemna un scurt comentariu numismatic și istoric.

Așa cum s-a observat mai sus, tezaurul de la Fedești, ne-a parvenit în patru loturi succesive: L.1 în perioada anilor 1980 — 1981, iar L.2, L.3 și L.4 în cursul anului 1984. În total, pînă la finele anului 1984 au putut fi recuperate și cercetate din punct de vedere științific un număr de 241 monede, toate provenind din aceeași descoperire de la Fedești. Numărul lor este impresionant și pretinde un studiu de analiză și sinteză care cere timp și o documentare complexă. Pentru moment ne vom mărgini să facem o prezentare de ansamblu a descoperirii și vom schița unele încheieri de ordin mai general pe care le sugerează importantul document monetar.

Remarcăm mai întâi că acest tip monetar era cunoscut pînă acum doar din descoperiri izolate. Și cele mai multe piese erau de-o conservare precară, fapt care a îngreunat o cercetare aprofundată a lor.

În descoperirea de la Fedești monedele ce ne rețin atenția apar pentru prima dată în tezaur, iar conservarea lor, bună, foarte bună și chiar excelentă, ne permite să facem numeroase observații, care, coroborate cu documente scrise, texte literare, dar și săpături arheologice,

ne vor putea pregăti calea unor încheieri de natură istorică, politică, economică și culturală. Pentru moment dăm un rezumat al unora dintre ele.

Începem cu tipul monetar. Pe avers este figurat capul lui Apollo laureat spre dreapta. Acest tip reprezintă o noutate în iconografia monetară a Histriei. Studiile mai vechi, dar și cele mai recente, au consemnat faptul că reproduce capul lui Apollo de pe staterii de aur emise de Filip al II-lea, regele Macedoniei. Pe revers se află figurat vulturul de mare pe delfin spre stînga. Este cunoscuta stemă a cetății Histria. Dar pe monede se mai află încă ceva. Este vorba de o siglă sau o monogramă, așezată de regulă înapoia picioarelor vulturului (fig. 1).

Cîteva cuvinte în legătură cu greutatea acestor piese. Reamintim că ele sînt în general foarte bine conservate și din această cauză se pretează și ne ajută la o asemenea cercetare. În acest scop au fost întocmite diagrame adecvate, care au permis urmărirea și studierea pieselor din punct de vedere al greutății lor din 0,05 g. Din studierea felului în care se înșiruie pe diagramă diferitele greutăți, reiese că cele mai ușoare piese încep de la 2,20 g și se eșalonează pînă la 5,10 g. O bună parte din greutățile de pe diagramă vor trebui considerate ca dispersiuni, atît pe flancul ei stîng, cît și pe cel drept. O ușoară grupare a greutăților se poate observa începînd de la 3,26 g, pentru a se accentua între 3,76 și 4,05 g. Toate acestea ne arată că avem de a face cu un singur nominal, cu o greutate ce a variat foarte mult și mereu. Cu această ocazie corectăm opinia exprimată anterior că ar putea fi vorba de două nominale⁵. Materialul de care dispunem acum, mult mai numeros decît cel din 1980—1981, lămurește acest aspect al problemei.

Am amintit mai sus că pe monede apare o siglă sau o monogramă. Ea nu este altceva decît semnătura magistratului care răspunde de emisiunile monetare. Și, pentru a urmări mai ușor gama semnăturilor de pe monede, am întocmit o listă cu aceste sigle, la care am adăugat și numărul de exemplare aflate în tezaur. O dăm mai jos.

1. Fără siglă		6 exemplare
2. Sigla A	(alfa)	3 exemplare
3. „	A+B (alfa + beta în ligatură)	1 „
4. „	B (beta)	22 „
5. τ	(gama)	7 „
6. Δ	(delta)	15 „
7. Δ	(delta cu punct)	1 „
8. ΔI	(delta și iota)	26 „
9. E	(epsilon)	11 „
10. Ζ	(zeta)	6 „
11. H	(eta)	80 „
12. θ	(theta)	47 „
13. I	(iota)	8 „
14. „		7 „
15. Neprecizate		1 exemplar
	Total	241

Din tabelul de mai sus reiese că magistratul care a semnat cu litera H (eta) a emis cele mai numeroase exemplare, urmat de cel care iscălește cu litera θ (theta), 47 exemplare ; după care se înșiră cel cu sigla Δ I (delta și iota) cu 26, apoi cel cu B (beta) cu 22, cel cu Δ (delta) cu 15 etc.

Parte din aceste sigle au fost cunoscute ca apărute pe emisiunile monetare ale cetății Histria (, H.). Parte din ele sînt noi, iar o : θ parte rar întîlnite. Avem în vedere exemplarele cu sigla A, semnalate recent⁶.

Pentru a evalua semnificația istorică a acestei descoperiri, fie și numai în trecere, este necesar să ne întoarcem la tipul monetar și să fixăm cronologic momentul și împrejurările în care el a fost adoptat. Este vorba de tipul de pe aversul monedelor capul lui Apollo. Acest tip iconografic a fost preluat de pe staterii de aur emise de Filip al II-lea. Această schimbare a efigiei de pe monedele Histriei nu a putut avea loc decît în contextul evenimentelor petrecute în anul 339 î.e.n., dată la care Filip al II-lea cucerește Scythia Minor și, odată cu ea, și cetățile grecești de pe coasta apuseană a Pontului Euxin. Ca o consecință a acestei acțiuni militare, rămîne de văzut dacă cetatea Histria va cunoaște sau nu o nouă situație juridică, de dependență față de noul stăpîn. Și aceasta pentru cît timp și cu ce consecințe. În orice caz, Alexandru cel Mare, fiul și succesorul lui Filip, va reglementa încă din prima parte a domniei problema emisiunilor monetare. În imperiu vor exista pe de o parte monetării regale, care vor monetiza aurul și argintul sub formă de stateri și tetradrahme, cu subdiviziunile respective, pe de altă parte vor exista monetării orașenești, cărora le era rezervată emisiunea de bronz, care urmărea să satisfacă cerințele locale.

În acest mare cadru general se integrează descoperirea de la Fedești, care pare să ilustreze în mod cît se poate de concret urmarea ocupării Dobrogei și a orașelor pontice de către Filip al II-lea: prin începutul emisiunii unei noi monede de bronz — cea de tip Apollo — inspirată după cea a noului stăpîn.

Tezaurul de la Fedești, prin structura lui unitară, ne-a prilejuit cunoașterea consecințelor economice și politice ale intervenției regelui Macedoniei la Dunărea de Jos. În același timp el dovedește, prin prezența lui la geto-dacii din estul Carpaților, că legăturile de natură economică și desigur nu numai economică vor continua și în noile condiții politice ale zbugiumatului ultim sfert al veacului al IV-lea î.e.n.

Se subliniază și prin documentele monetare că teritoriul carpatodanubiano-pontic formează o unitate, că ea este o realitate istorică.

NOTE

¹ C. Buzdugan și M. Rotaru, în RM (seria muzee), 4, 1983, p. 62-67; idem, în RM, (seria muzee), 7, 1984, p. 72-75; C. Buzdugan, în CA, 4, 1981, p. 7-19, 5, 1982, p. 29-34.

B. Mitrea, C. Buzdugan, M. Rotaru și V. Apostol, în *ActaMM*, III-IV, 1981-1982, p. 45-55; B. Mitrea și C. Buzdugan, în *SCN*, 8, 1984, p. 25-36.

Sondajul a fost efectuat de C. Buzdugan.

Monedele descoperite în 1984 se păstrează la Muzeul de istorie al R.S.R., București, iar cele din 1980-1981 la Muzeul județean Vaslui.

B. Mitrea, C. Buzdugan, M. Rotaru și V. Apostol, *op. cit.*, p. 51.

⁶ E. Oberländer, — Tîrnoveanu, în *Pontica*, 11, 1978, p. 74; cf. B. Mitrea, în *Dacia*, NS, 25, 1981, p. 382, nr. 9.

NOUVELLE DONNÉES RELATIVES AU TRÉSOR DE FEDEȘTI (DÉP. DE VASLUI)

R é s u m é

À la suite des découvertes dues au hasard ainsi qu'aux recherches systématiques la trésor de Fedești c'est enrichi en 1984 de deux cent monnaies émises par la cité d'Istros et deux pièces de parure en bronze (fig. 1).

Ces découvertes récentes, qui au complètent le contenu du trésor avec de nouvelles émissions, ont permis aux auteurs une présentation d'ensemble de cet important document numismatique. Les conclusions numismatiques ont fourni aux auteurs l'occasion de faire également des considérations d'ordre historiques, politiques, économiques et culturelles.

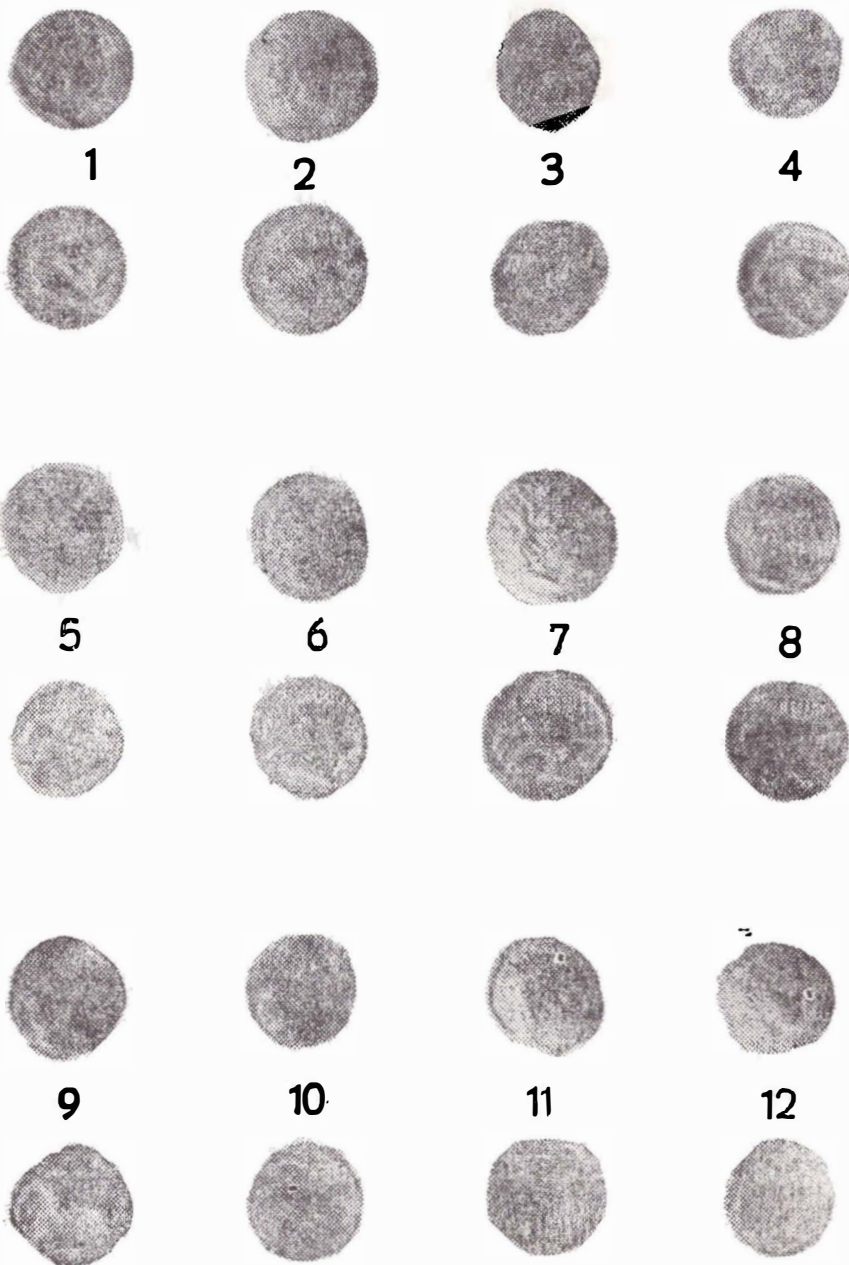

Fig. Monede din tezaurul de la Fedești.

Monnaies du trésor de Fedești.